

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ: ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

**“ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ - ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ”**

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΑΛΑΧΟΥΖΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑ

Α.Μ.: 1340200200028

ΑΘΗΝΑ 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΕΙΣΑΓΩΓΗ Σελ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ. ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

- Διάκριση φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος 6
- Φύση και περιβάλλον 6
- Η νομική έννοια του περιβάλλοντος 6
- Ορισμός περιβάλλοντος στην νομοθεσία 7
- Έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος
και περιβαλλοντική βλάβη 7
- Το δικαίωμα στο περιβάλλον ως συνταγματικό δικαίωμα..... 7
- Το δικαίωμα στο περιβάλλον σε διεθνές και εθνικό επίπεδο..... 8
- Άρθρο 24§1 του Συντάγματος και δεσμευτική ισχύς..... 8
- Το δικαίωμα στο περιβάλλον, ως δικαίωμα προσωπικό,
συλλογικό και δικαίωμα αλληλεγγύης..... 9
- Αρχή της πρόληψης και πιθανολόγησης της βλάβης..... 9
- Σύγκρουση άρθρου 24§1 με άλλα άρθρα 10
- Προστασία περιβάλλοντος και ιδιοκτησία 11
- Αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης 12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ Ο Ν. 3028/2002

- Η συνταγματική προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος..... 13
- Η ανάγκη θέσπισης ενός ενιαίου και συστηματικού
αρχαιολογικού νόμου..... 13

- <u>Θεμελιώδεις αρχές του Ν. 3028/2002</u>	15
- <u>Τα μνημεία και οι διακρίσεις τους</u>	16
- <u>Αρχαία και νεότερα μνημεία</u>	17
- <u>Ακίνητα και κινητά μνημεία</u>	18
- <u>Μνημεία αμέσως εκ του νόμου και κατόπιν χαρακτηρισμού</u>	18
- <u>Μνημεία που ανήκουν κατά κυριότητα στο Δημόσιο ή σε άλλα νομικά πρόσωπα</u>	20
- <u>Μνημεία εκτός και εντός συναλλαγής</u>	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΕΙ ΤΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

- <u>Που ανήκουν οι αρχαιότητες;</u>	23
- <u>Τα στοιχεία του πολιτισμού περιβάλλοντος υπάγονται στα κοινόχρηστα ή στα προορισμένα για την εξυπηρέτηση δημοσίων σκοπών; (ΑΚ 966)</u>	24
- <u>Κατοχή αρχαίων από ιδιώτη</u>	25
- <u>Προστασία του κατόχου αρχαιοτήτων</u>	26
- <u>Προϋποθέσεις προστασίας του κατόχου αρχαιοτήτων</u>	26
- <u>Εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και προστασία του κύριου (κράτους) και του κατόχου αρχαιολογικών θησαυρών μέσω των διατάξεων περί μη γνήσιας διοίκησης αλλότριων(ΑΚ 737)</u>	27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

- <u>Πως χαρακτηρίζονται οικισμοί ως παραδοσιακοί ;</u>	29
- <u>Χαρακτηρισμός κτιρίων ως διατηρητέων και προστασία των κτιρίων αυτών από την οικεία νομοθεσία</u>	29

- <u>Η πράξη χαρακτηρισμού ενός κτιρίου ως διατηρητέου.....</u>	31
- <u>Προστασία μνημείων και παραδοσιακών περιοχών και στοιχείων. Νομολογία ΣτΕ. Διατηρητέα – προβληματική – Αποφάσεις ΣτΕ.....</u>	32
- <u>Αποχαρακτηρισμός διατηρητέων επί μεταβολής αντιλήψεων της διοίκησης.....</u>	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΣΤΗΝ ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΩΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

- <u>Η συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν το περιβάλλον (η συμμετοχή και οι φορείς).....</u>	37
- <u>Τα νομιμοποιητικά ερείσματα της συμμετοχής</u>	37
<u>ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....</u>	40
<u>ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....</u>	42
<u>SUMMARY.....</u>	43
<u>ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....</u>	44
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	51
<u>ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ - ΛΗΜΜΑΤΑ.....</u>	51

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θέμα της παρούσας εργασίας είναι η συνταγματική κατοχύρωση της πολιτιστικής κληρονομιάς και ειδικότερα η προστασία καθώς και η ανάδειξη του καθεστώτος που διέπει τα μνημεία, τις αρχαιότητες, τα διατηρητέα κτίρια, τους παραδοσιακούς οικισμούς.

Θα καταβληθεί σημαντική προσπάθεια έτσι ώστε να αναδειχθεί η στενή συνάφεια του άρθρου 24§§1 και 6 με την ανθρώπινη φύση και προσωπικότητα, για να γίνει τέλος απόλυτα κατανοητό και φανερό ότι περιβάλλον φύση και άνθρωπος τελούν υπό καθεστώς πλήρους αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης.

Στην συνέχεια θα γίνει αναφορά στις διακρίσεις των μνημείων, στον τρόπο χαρακτηρισμού ενός κτιρίου ως διατηρητέου, στον χαρακτηρισμό ενός οικισμού ως παραδοσιακού, ενώ το ιδιαίτερο ενδιαφέρον μου θα εστιαστεί στην προστασία των ανωτέρω και στην σημασία τους για τη διατήρηση της ιστορικής και πολιτιστικής παράδοσης αλλά και των αισθητικών αξιών.

Τέλος, αξιολογώ είναι η επίδραση του πολιτιστικού περιβάλλοντος στην ποιότητα ζωής μας, γεγονός που μας επωμίζει με το καθήκον συμμετοχής στις σχετικές με τη διαφύλαξη και διάσωση του δραστηριότητες. Η πολιτιστική παράδοση, ένας θησαυρός που κληρονομήσαμε, αξίζει με σωστή και υπεύθυνη συμπεριφορά να παραδοθεί κατά το δυνατόν αναλλοίωτη και στις κατοπινές γενιές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ
ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Διάκριση φυσικού + πολιτιστικού περιβάλλοντος

Φυσικό περιβάλλον είναι τα φυσικά στοιχεία (ατμόσφαιρα, ύδατα, έδαφος, χλωρίδα, πανίδα). Πολιτιστικό ή ανθρωπογενές περιβάλλον είναι το σύνολο των δημιουργημάτων του ανθρώπου, δηλαδή οι αρχαιότητες, τα διατηρητέα κτίρια, οι παραδοσιακές περιοχές, τα μνημεία.

Φύση και Περιβάλλον

Η φύση και το περιβάλλον δεν είναι ταυτόσημες έννοιες. Φύση είναι οτιδήποτε βρίσκεται έξω από την τεχνική και ορθολογική δραστηριότητα του ανθρώπου. Το περιβάλλον, προσθέτει και επαναπροσδιορίζει την έννοια της φύσης. Περιλαμβάνει η έννοια στοιχεία τα οποία δεν αφορούν μόνον τη φύση αλλά και τον αστικό χώρο.

Η Νομική έννοια του περιβάλλοντος

Κινούμαστε σε δύο άξονες 1) ανθρωποκεντρική προσέγγιση και 2) οικολογική προσέγγιση.

Ανθρωποκεντρική προσέγγιση : Στοχεύει στην προστασία της ποιότητας ζωής, της υγείας, του ζωτικού χώρου των ατόμων, των οικονομικών συμφερόντων των ατόμων.

Οικολογική προσέγγιση : Δίνει έμφαση στη διαφύλαξη της ισορροπίας των οικοσυστημάτων, στην προστασία των στοιχείων του περιβάλλοντος ως αγαθού καθαυτού αλλά και αναγκαίου για την επιβίωση της παρούσας και των μελλουσών γενεών.

Ορισμός περιβάλλοντος στην νομοθεσία

Στο άρθρο 24§1 δεν υπάρχει ορισμός της έννοιας του περιβάλλοντος, λόγος για τον οποίο αυτό μπορεί να εκληφθεί στην ευρύτερη δυνατή μορφή του. Στη νομοθεσία ο ορισμός του περιβάλλοντος γίνεται με αρκετή σαφήνεια. Φυσικό περιβάλλον είναι ο χερσαίος, θαλάσσιος και εναέριος χώρος που περιβάλλει τον άνθρωπο, μαζί με την χλωρίδα, την πανίδα και τους φυσικούς πόρους του. Στο νόμο – πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος δεν γίνεται διαχωρισμός μεταξύ της έννοιας του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Ως περιβάλλον, ορίζεται το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες.

Έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος + περιβαλλοντική βλάβη

Η έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος, προϋποθέτει την έννοια της περιβαλλοντικής ανάγκης, την ανάγκης δηλαδή για ένα περιβάλλον υγιεινό και οικολογικά ισορροπο, που δεν αποτελεί απειλή για την υγεία και την ποιότητα ζωής των ατόμων. Στον νόμο – πλαίσιο, η προστασία του περιβάλλοντος ορίζεται ως το σύνολο των ενεργειών, μέτρων, έργων που έχουν στόχο την πρόληψη της υποβάθμισης του περιβάλλοντος ή την αποκατάσταση, διατήρηση ή βελτίωσή του.

Το δικαίωμα στο περιβάλλον ως συνταγματικό δικαίωμα

Το δικαίωμα στο περιβάλλον είναι συνταγματικό δικαίωμα, εφόσον την ύπαρξη και την άσκησή του εγγυάται μια συνταγματική διάταξη, η οποία δεσμεύει και τις τρεις συντεταγμένες λειτουργίες. Αποτελεί δικαίωμα δημοσίου δικαίου, δηλαδή δικαίωμα του οποίου η άσκηση

προκαλεί έννομη σχέση που λειτουργεί στο χώρο της κρατικής δράσης, η οποία χαρακτηρίζεται από την άσκηση δημόσιας εξουσίας και διέπεται από κανόνες δημοσίου δικαίου.

Το δικαίωμα στο περιβάλλον σε διεθνές και εθνικό επίπεδο

Σε διεθνές ή ευρωπαϊκό επίπεδο δεν έχουν καταλήξει ακόμα οι συζητήσεις στην ρητή υιοθέτηση του δικαιώματος στο περιβάλλον. Σε εθνικό επίπεδο διακρίνονται 3 ομάδες κρατών :

- 1) Ρητή διατύπωση του δικαιώματος στο περιβάλλον σε συνταγματικό επίπεδο : Ισπανία (Συντ. 1978 αρθρ. 45), Πορτογαλία (Συντ. του 1976/82 αρθρ. 66)
- 2) Κράτη τα οποία έχουν προτιμήσει να περιβάλλουν στις συνταγματικές αναθεωρήσεις τους την προστασία του περιβάλλοντος ως κρατική υποχρέωση (Σουηδία, Ολλανδία, Αυστρία, Βέλγιο, Γερμανία, Φιλανδία)
- 3) Κράτη των οποίων οι συνταγματικές διατάξεις, που άμεσα κατοχυρώνουν άλλα δικαιώματα, χρησιμοποιούνται και για την προστασία περιβαλλοντικών αγαθών (π.χ. Ιρλανδία, Ιταλία).

Στην Ελλάδα, με την αναθεώρηση του 2001, η προστασία του περιβάλλοντος ορίζεται πλέον όχι μόνον ως κρατική υποχρέωση αλλά και ως δικαίωμα του καθενός και αποκτά κατ' αυτόν τον τρόπο και πανηγυρικά την υπόσταση ενός συνταγματικού δικαιώματος.

Άρθρο 24§1 του συντάγματος και δεσμευτική ισχύς

Οι ρυθμίσεις που περιέχονται στο άρθρο 24§1 δεν αποτελούν απλές κατευθυντήριες διατάξεις αλλά κανόνες άμεσης και επιτακτικής ισχύος. Περιέχουν δηλαδή δεσμευτική επιταγή προς: 1) τον κοινό νομοθέτη 2) την διοίκηση 3) τα δικαστήρια 4) τους διοικούμενους. Υποχρέωση του νομοθέτη είναι να παίρνει μέτρα για την διαφύλαξη και προστασία του

αγαθού, σταθμίζοντας παράλληλα και τα άλλα συνταγματικώς προστατευόμενα δικαιώματα, καθώς και το γενικότερο δημόσιο συμφέρον.

Υποχρέωση της διοίκησης είναι να λαμβάνει υπόψη κατά την μόρφωση της κρίσης της, για την ρύθμιση θεμάτων, που αφορούν ή έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον, την ανάγκη προστασίας του και να λαμβάνει τα κατάλληλα προς τούτο μέτρα ή να απόσχει από την έκδοση δυσμενών γι' αυτό πράξεων.

Το δικαίωμα στο περιβάλλον ως δικαίωμα προσωπικό, συλλογικό + δικαίωμα αλληλεγγύης

Το δικαίωμα στο περιβάλλον, είναι προσωπικό αφενός διότι προστατεύει την ζωή και την υγεία, αγαθά κατεξοχήν προσωπικά και συλλογικό αφετέρου, διότι το περιβάλλον ανήκει σε όλους και αποτελεί κοινό αγαθό. Επίσης χαρακτηρίζεται και ως δικαίωμα αλληλεγγύης υπό την έννοια ότι προστατεύει ένα αγαθό που λαμβάνει υπόψη και την μέλλουσα ανθρωπότητα. Το δικαίωμα είναι μεικτό, έχει ισχυρό διαδικαστικό και συμμετοχικό χαρακτήρα και εγγυάται τη συμμετοχή των ατόμων στη λήψη των αποφάσεων και την ελεύθερη πρόσβαση τους στις περιβαλλοντικές πληροφορίες.

Αρχή της πρόληψης + πιθανολόγησης της βλάβης

Βασική αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος. Άρθρο 174 ΣΥΝΘΕΚ Δεδομένου ότι οι περιβαλλοντικές βλάβες είναι δύσκολα επανορθώσιμες ή ανεπανόρθωτες, επιβάλλεται η προληπτική λήψη περιβαλλοντικών μέτρων.

Ο συντακτικός νομοθέτης επιβάλλει στα όργανα του κράτους που είναι αρμόδια, να προβαίνουν σε θετικές ενέργειες για την διαφύλαξη του περιβάλλοντος και να λαμβάνουν τα απαραίτητα νομοθετικά και

διοικητικά, προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα, παρεμβαίνοντας στον αναγκαίο βαθμό και στην οικονομική συλλογική δραστηριότητα. Επίσης είναι δυνατή και η δικαστική προστασία του περιβάλλοντος. (το δικαστήριο αρκείται στην πιθανολόγηση της βλάβης).

Η αρχή της πρόληψης συνάγεται από το άρθρο 24 του Συντάγματος, την Συνθήκη του Μάαστριχ που κυρώθηκε με τον Ν. 2077/92, από την Διακήρυξη του Ρίο (1992) και την Ατζέντα 21¹.

Σύγκρουση άρθρου 24 § 1 με άλλα άρθρα

Το άρθρο 24§1 έρχεται σε σύγκρουση με τα ακόλουθα άρθρα του Συντάγματος 1) άρθρο 5, δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διακίνησης (π.χ. απαγόρευση πρόσβασης σε ορισμένες ζώνες προστασίας, σε πυρήνες δρυμών κ.τ.λ.) 2) άρθρο 21 § 4, δικαίωμα ελεύθερης επιλογής κατοικίας (π.χ. απαγόρευση οικοδόμησης σε ζώνες απόλυτης προστασίας) 3) άρθρο 11, δικαίωμα του συνέρχεσθαι (π.χ. περιοριστικά μέτρα που σκοπούν στην προστασία από θόρυβο) 4) άρθρο 22, δικαίωμα εργασίας (π.χ. απαγόρευση στην ελεύθερη εγκατάσταση βιομηχανικών ή άλλων εγκαταστάσεων) 5) άρθρο 4 § 1, αρχή της ισότητας (π.χ. επιβολή άνισων υποχρεώσεων προστασίας του περιβάλλοντος σε ομοειδείς επιχειρήσεις λόγω της εγκατάστασης τους σε λιγότερο ή περισσότερο βεβαρημένες περιβαλλοντικά περιοχές) 6) άρθρο 14, ελευθερία έκφρασης, η οποία δεν μπορεί να εκδηλώνεται με τρόπους που ρυπαίνουν ή υποβαθμίζουν το περιβάλλον 7) άρθρο 17, δικαίωμα ιδιοκτησίας και δικαίωμα οικονομικής ελευθερίας και ανάπτυξης (άρθρο 5§1 και 106§1 Σ).

¹Η αρχή της πρόληψης και η πιθανολόγηση της βλάβης, σελ. 24-26, Ερμηνεία του Συντάγματος - Κασιμάτης - Μαυριάς.

ΑΡΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ: Στάθμιση κόστους και οφέλους, αναλογικότητα, στάθμιση και συνεκτίμηση. Η Διοίκηση πρέπει να επιλεγεί σε περίπτωση σύγκρουσης δικαιωμάτων αυτό που εξυπηρετεί καλύτερα στην δεδομένη περίπτωση το εθνικό συμφέρον².

Προστασία περιβάλλοντος + Ιδιοκτησία

Σήμερα γίνεται δεκτό ότι η ιδιοκτησία εκτός από ατομικό δικαίωμα περιλαμβάνει και κοινωνικές υποχρεώσεις. Έτσι, είμαστε υποχρεωμένοι να δεχόμαστε κάποιους περιορισμούς αλλά και να ανεχόμαστε ορισμένες κοινωνικά αναγκαίες ενέργειες επί της ιδιοκτησίας μας. Όλα αυτά όμως δεν πρέπει να φτάνουν μέχρι του σημείου που το ατομικό δικαίωμα θα μετατραπεί σε κοινωνικό λειτούργημα.

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ: §§1, 6, 7 άρθρο 17, §5 άρθρο 18, §§3, 4, 5, 6 άρθρο 24 και §1 άρθρο 24. Από μια πλευρά στην σύγκρουση δικαιωμάτων έχουμε την ιδιοκτησία (προσωπικό συμφέρον οικονομικής τάξης) και από την άλλη το περιβάλλον (γενικό συμφέρον, οικολογικής τάξης). Οι περιορισμοί τα ιδιοκτησίας μπορεί να αφορούν την εξουσία χρήσης και απόλαυσης, την εκμετάλλευση καθώς και την ελεύθερη διάθεση της³.

²Χαρακτηρισμός φαρμακείου ως ιστορικού μνημείου. ΣτΕ 2801/91 Ολομ. Το Σύνταγμα (ΤοΣ) 2-3/1991. Ο χαρακτηρισμός είναι δυνατόν να αφορά όχι μόνο το κτίριο, αλλά και τον εσωτερικό του χώρο (επίπλωση, κινητά που συνοδεύονται με ορισμένη χρήση). Οι περιορισμοί της ιδιοκτησίας στηρίζονται στο άρθρο 24 Συντ. και 17 Συντ. Υποχρέωση αποζημίωσης στον ιδιοκτήτη.

³Αριθ. 140/1983 (Τμ. Γ') Εφημερίς των Ελλήνων Νομικών 1983 σελ. 707. Αρχαιότητες, εάν βρεθούν εντός ιδιωτικού κτήματος αμείβεται μόνο δια την αξία του χώρου, ον το αρχαίο καταλαμβάνει, εκτιμώμενον τούτο κατά την ανώτατην τρέχουσαν αξίαν ομοίων κτημάτων εν τη περιφέρεια ηυξημένην κατά 10% καταβολή ως άνω αξίας εάν δεν εγένετο αναγκαστική απαλλοτρίωσις.

Αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης

Αρχή βιώσιμης ανάπτυξης είναι η φιλική, η συμβατή προς το περιβάλλον ανάπτυξη, αυτή που δεν εξαντλεί τους φυσικούς πόρους. Η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, συναντάται και σε διεθνή κείμενα Διακήρυξη Ηνωμένων Εθνών για το περιβάλλον στην Στοκχόλμη (5 και 6 Ιουνίου 1972). Συνδιάσκεψη Ελσίνκι (1975), Brundtland Report, Διάσκεψη Ρίο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΝΟΜΟΣ 3028/2002

Η Συνταγματική προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος

Η συνταγματική προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος θεμελιώνεται στο άρθρο 24 §1 και §6 του Συντάγματος. (η διάταξη του άρθρου 24§1 είναι γενική σχέση προς την ειδική διάταξη του άρθρου 24§6)

Σύμφωνα με την απόφαση της Ολ. ΣτΕ 2801/1991 “με τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 6 του άρθρου 24 του Συντάγματος, ο συντακτικός νομοθέτης αναγνωρίζοντας την σημασία της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, καθιέρωσε για την πρώτη φορά αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, η οποία έχει ως περιεχόμενο αφενός την διατήρηση στο διηνεκές των μνημείων και λοιπών στοιχείων κάθε είδους, που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική, τεχνολογική και γενικώς την πολιτιστική κληρονομιά και αφετέρου την δυνατότητα επιβολής γενικών περιορισμών ή ειδικών μέτρων για την αποφυγή οποιασδήποτε βλάβης, αλλοίωσης ή υποβάθμισης του χώρου που περιβάλλει τα μνημεία”.

Η ανάγκη θέσπισης ενός ενιαίου και συστηματικού αρχαιολογικού νόμου

Ο Ν. 3028/2002 “για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς” (ή ΑρχΝ) αποτελεί, μετά τον Κ.Ν 5351/1932 “περί αρχαιοτήτων” το πρώτο συστηματικό και

ολοκληρωμένο νομοθέτημα που αφιερώνεται στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Βέβαια από το 1932 μέχρι να τεθεί σε ισχύ ο ΑρχΝ, στην διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς συνέβαλαν ουσιαστικά και άλλα νομοθετήματα. Ανάμεσά τους, σημαντική θέση κατέχει ο Ν. 1469/1950 “περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830” ενώ αδιαμφισβήτητη υπήρξε και η συμβολή της πολεοδομικής νομοθεσίας και των κανόνων δικαίου που αναφέρονται στα όργανα προστασίας των αρχαιοτήτων ή εισάγουν οικονομικά κίνητρα ιδίως, για τους ιδιοκτήτες νεότερων ακινήτων μνημείων.

Εξάλλου ιδιαίτερα πρέπει να τονιστεί η διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς από το ίδιο το Σύνταγμα (24 παρ. 1 και 6, 1975/1986/2001) που ανάγει την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος αφενός σε «υποχρέωση του κράτους» το οποίο οφείλει να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας αφετέρου σε “δικαίωμα του καθενός”. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν ακόμα και οι κυρωμένες από την ελληνική πολιτεία σχετικές συμβάσεις (28 παρ. 1 Σ.).

Από όσα εκτέθηκαν παραπάνω, προκύπτει ότι και πριν την θέσπιση και θέση σε ισχύ του ΑρχΝ η διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς επιτυγχανόταν σε ικανοποιητικό βαθμό. Ωστόσο, η προϊσχύσασα νομοθεσία επικρίθηκε για αντινομίες, ασάφειες και κενά, για συνάρτηση της προστασίας των μνημείων μόνο με περιορισμούς και απαγορεύσεις, για χρονική και θεματική ετερογένεια. Επίσης, για την αδυναμία της να ανταποκριθεί λόγω της παλαιότητας της, στις νέες κοινωνικές ανάγκες και στις σύγχρονες αντιλήψεις και δυνατότητες που δημιούργησαν η πρόοδος της τεχνολογίας και η ανάπτυξη της επιστημονικής έρευνας. Εξάλλου, και στο χώρο της νομολογίας, η απουσία συστηματικότητας

και κωδικοποίησης επέτρεπε την έκδοση αντιφατικών αποφάσεων, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ανασφάλεια δικαίου.

Οι παραπάνω αδυναμίες φανέρωσαν την ανάγκη δημιουργίας μιας ενιαίας συστηματικής και ανανεωμένης νομοθεσίας ικανής να προστατεύσει το πλουσιότερο πολιτιστικό απόθεμα της Ελλάδας. Οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν κατέληξαν στην θέσπιση του Ν. 3028/2002. Ενός νόμου που σεβόμενος και κινούμενος μέσα στα όρια που διαγράφονται από το Σύνταγμα και τις κυρωμένες από την Ελλάδα σχετικές διεθνές συμβάσεις, προσπαθεί να συστηματοποιήσει και συμπληρώσει την αρχαιολογική μας νομοθεσία συνεκτιμώντας και αποτελέσματα της νομολογιακής της επεξεργασίας.

Θεμελιώδεις αρχές του Ν. 3028/2002

Οι θεμελιώδεις αρχές που χαρακτηρίζουν τον ΑρχΝ είναι οι ακόλουθες:

1) *ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ.* Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα.

2) *ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΙΜΗΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ, ΟΧΙ ΟΜΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΜΟΙΟΜΟΡΦΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΟΤΕΡΩΝ, ΚΙΝΗΤΩΝ ΚΑΙ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ.*

3) *ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ.* Πράγματι, από το άρθρο 1 παρ. 1 εδ. β' ΑρχΝ, προκύπτει ότι η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει ως στόχο αφενός «τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης χάριν της παρούσας και των μελλοντικών γενεών» ώστε να εμπλουτίζεται η ζωή του ανθρώπου σε νοήματα και παραστάσεις, αφετέρου «την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος» πράγμα που έχει ως συνέπεια τη βελτίωση και της ποιότητας ζωής του ανθρώπου.

4) *ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ.* Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν επιτυγχάνεται μόνο με την επιβολή περιορισμών και την μέριμνα διατήρησης αλλά και με την ευαισθητοποίηση του κοινού απέναντι στα μνημεία και την διευκόλυνση της πρόσβασης σ' αυτά.

5) *ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ.*

6) *Η ΑΡΧΗ ΟΤΙ ΟΙ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΤΟΣΟ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΟΜΕΑ ΟΣΟ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΤΟΧΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ. ΕΝΟΨΕΙ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΧΟΥ, ΤΟΣΟ Η ΚΥΡΙΟΤΗΤΑ ΟΣΟ ΚΑΙ Η ΚΑΤΟΧΗ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΜΕ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥΣ.*

7) *ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΜΕ ΤΡΟΠΟ ΠΟΥ ΝΑ ΔΙΑΣΦΑΛΙΖΕΤΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΑΛΛΑ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ.*

8) *ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΙΜΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΣΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ.*

9) *ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΑΓΑΘΑ, ΜΕ ΑΠΩΤΕΡΟ ΣΤΟΧΟ ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΤΗ ΓΝΩΣΗ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΝ ΛΟΓΩ ΑΓΑΘΩΝ⁴.*

Τα μνημεία και οι διακρίσεις τους

Ο ΑρχΝ εξαγγέλλει πως για την εφαρμογή των διατάξεων του, «ως μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες

⁴Βλ. σελ. 14-18 “Τα μνημεία και η κατοχή τους κατά το Ν. 3028/2002. «Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς» της Γιάννας Καρύμπαλη – Τσίπτιου.

και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία».

Τα μνημεία διακρίνονται σε ακίνητα και κινητά (άρθρο 2β/γγ, δδ) και συγκαταλέγονται στα πράγματα με την έννοια του νόμου, δηλ. αποτελούν ενσώματα, αυθύπαρκτα, απρόσωπα και δεκτικά εξουσιάσεως αντικείμενα. Με δεδομένη λοιπόν την ιδιότητα των μνημείων ως πραγμάτων θα μπορούσαν να ειπωθούν τα εξής: ότι τα μνημεία που μπορεί να είναι ακίνητα ή κινητά, αποτελούν, παραπέρα, πράγματα μη αντικαταστατά, μη αναλωτά, εκτός αν πρόκειται για κινητά που ανήκουν στο προορισμένο για εκποίηση εμπόρευμα αρχαιοπωλείου ή καταστήματος εμπορίας νεότερων κινητών μνημείων (ΑΚ 952 εδ. β' περιπτ. β'), αδιαίρετα και, κατά περίπτωση, απλά (λ.χ αρχαίο νόμισμα) ή σύνθετα (λ.χ. οικοδόμημα) και κύρια (λ.χ. ταφικό μνημείο) ή παρεπόμενα (λ.χ. μαρμάρινη πόρτα ή μαρμάρινο κρεβάτι τάφου). Εξάλλου ο ΑρχΝ κατατάσσει ορισμένα μνημεία –όχι όμως και όλα- στην κατηγορία των εκτός συναλλαγής πραγμάτων.

ΟΙ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

A. Αρχαία και νεότερα μνημεία

Ο προσδιορισμός της έννοιας αυτής θα γίνει βάσει των ειδικών ορισμών που προσφέρονται από τον ΑρχΝ (άρθρο 2β/αα, ββ). Αρχαία είναι τα προγενέστερα του 1830 υλικά πολιτιστικά αγαθά, καθώς και οι σπηλιές και τα παλαιοντολογικά κατάλοιπα τα οποία συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη, ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της χώρας και προστατεύονται από τον ΑρχΝ. Νεότερα είναι τα μεταγενέστερα του 1830 υλικά πολιτιστικά αγαθά των οποίων η προστασία επιβάλλεται από τον ΑρχΝ λόγω της ιδιαίτερης ιστορικής, καλλιτεχνικής και επιστημονικής αξίας τους.

B. Ακίνητα και κινητά μνημεία

Ο ΑρχΝ οικοδομεί την έννοια των κινητών και ακινήτων μνημείων έχοντας ως πρότυπο την ΑΚ 948, χωρίς όμως και να την ακολουθεί πιστά λόγω της ιδιαιτερότητας των μνημείων έναντι των άλλων πραγμάτων. Ο ΑρχΝ αξιολογεί ως ΑΚΙΝΗΤΑ μνημεία εκείνα «που υπήρξαν συνδεδεμένα με το έδαφος και να παραμένουν σε αυτό ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών, καθώς και τα μνημεία που βρίσκονται στο βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών και δεν είναι δυνατό να μετακινηθούν χωρίς βλάβη της αξίας τους ως μαρτυριών». Επίσης, συμπεριλαμβάνει στα ακίνητα μνημεία τις εγκαταστάσεις, κατασκευές και τα διακοσμητικά και τα λοιπά στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους καθώς και το άμεσο περιβάλλον τους (άρθρ. 2β/γγ ΑρχΝ). Τέλος, υιοθετώντας την αρνητική διατύπωση της ΑΚ 948, χαρακτηρίζει ως ΚΙΝΗΤΑ μνημεία εκείνα «που δεν θεωρούνται ακίνητα (άρθρο 2β/δδ ΑρχΝ)⁵.

Γ. Μνημεία αμέσως εκ του νόμου και κατόπιν χαρακτηρισμού

Από τα υλικά πολιτιστικά αγαθά, ορισμένα συνιστούν, κατά τεκμήριο, σημαντικές μαρτυρίες της ύπαρξης και της δραστηριότητας του ανθρώπου. Γι' αυτό αξιολογούνται από τον ΑρχΝ ως μνημεία και προστατεύονται απ' αυτόν χωρίς να απαιτείται ο προηγούμενος χαρακτηρισμός τους ως μνημείων με σχετική διοικητική πράξη.

Αντίθετα, άλλα υλικά πολιτιστικά αγαθά εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας του ΑρχΝ μόνο μετά από το χαρακτηρισμό τους ως μνημείων.

⁵Βλ. σελ. 27-34, Τα μνημεία και η κατοχή τους κατά το Ν. 3028/2002 “για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς” της Γιάννας Καρύμπαλη –Τσιπτσίου.

MNHMEIA EK TOY NOMOY Αποτελούν τα αρχαία ακίνητα μνημεία (άρ. 6 παρ. 1 α και παρ. 4 ΑρχΝ) και τα αρχαία κινητά μνημεία που χρονολογούνται έως το 1453 ή και μετά το 1453, εφόσον αποτελούν ευρήματα ανασκαφών ή άλλης αρχαιολογικής έρευνας ή αποσπάστηκαν από ακίνητα μνημεία ή πρόκειται για θρησκευτικές εικόνες και λειτουργικά αντικείμενα της ίδιας περιόδου (άρθ. 20 παρ. 1 α, β και παρ. 2 εδ. α' ΑρχΝ).

Εξάλλου, εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας του ΑρχΝ μόνο μετά από το χαρακτηρισμό τους ως μνημείων τα ακόλουθα πολιτιστικά αγαθά: Πρώτο, τα νεότερα ακίνητα που είναι προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών καθώς και αυτά που ανάγονται στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών. Τα εν λόγω ακίνητα είναι δυνατό να χαρακτηρίζονται ως μνημεία όταν παρουσιάζουν αρχιτεκτονική, πολεοδομική, κοινωνική, εθνολογική λαογραφική, τεχνική, βιομηχανική ή εν γένει ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική σημασία, η οποία, πάντως, απαιτείται, να είναι “ιδιαιτέρη” όταν πρόκειται για ακίνητα της δεύτερης κατηγορίας (αρθρ. 6§1β, γ και § 4 ΑρχΝ).

Δεύτερο, τα αρχαία κινητά της περιόδου 1453 έως 1830 που ούτε αποτελούν ευρήματα ανασκαφών ή άλλης αρχαιολογικής έρευνας ούτε αποσπάστηκαν από άλλα ακίνητα μνημεία ούτε συνιστούν θρησκευτικές εικόνες και λειτουργικά αντικείμενα καθώς και τα νεότερα κινητά που είτε είναι προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών είτε ανάγονται στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών. Τα κινητά αυτά επιτρέπεται να χαρακτηρίζονται ως μνημεία εφόσον εμφανίζουν κοινωνική, τεχνική, λαογραφική, εθνολογική, καλλιτεχνική, αρχιτεκτονική, βιομηχανική ή εν γένει ιστορική ή επιστημονική σημασία, η οποία θα πρέπει, όμως, να είναι “ιδιαιτέρη” όταν πρόκειται για τα κινητά που ανάγονται στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών (αρθρ. 20§1 γ, δ, ε και § 2 εδ. β ΑρχΝ).

Δ. Μνημεία που ανήκουν κατά κυριότητα + νομή στο δημόσιο ή σε άλλα νομικά πρόσωπα

Ο ΑρχΝ, ξεφεύγει από τον κανόνα του προισχύσαντος δικαίου περί αποκλειστικής κυριότητας του κράτους επί όλων των αρχαίων και αναγνωρίζει δικαίωμα κυριότητας αλλά και νομής επί των μνημείων ακόμα και σε φυσικά πρόσωπα. Το ζήτημα της κυριότητας και της νομής επί των μνημείων ρυθμίζεται, μάλιστα, με κύριο κριτήριο τη χρονική περίοδο στην οποία ανάγονται σε συνδυασμό με την ιδιότητα τους ως ακινήτων ή κινητών.

Ειδικότερα: Σύμφωνα με τον ΑρχΝ, τα αρχαία ακίνητα και κινητά μνημεία που χρονολογούνται έως το 1453 που ανακαλύφθηκαν ή ανακαλύπτονται, όμως, κατά την εκτέλεση ανασκαφών ή άλλης αρχαιολογικής έρευνας ανήκουν κατά κυριότητα και νομή στο Δημόσιο (αρθρ. 7§§1,2 και 21§§1, 3 ΑρχΝ). Αντίθετα, τα μεταγενέστερα του 1453 αρχαία, που δεν συγκεντρώνουν τα προηγούμενα γνωρίσματα, καθώς και τα νεότερα ακίνητα και κινητά μνημεία είναι δυνατό να ανήκουν κατά κυριότητα και νομή και σε φυσικά ή σε άλλα, πλην του Δημοσίου, νομικά πρόσωπα (αρθρ. 7§3 και 21§4 ΑρχΝ). Αποκλίσεις από τον παραπάνω κανόνα: (αρθρ. 21§2 σε συνδ. Με αρθρ. 33§3 ΑρχΝ και 73§1 ΑρχΝ)⁶.

Ε. Μνημεία εκτός + εντός συναλλαγής

Μνημεία εκτός συναλλαγής, είναι τα μνημεία που, για λόγους δημοσίου συμφέροντος, δηλαδή για λόγους που συναρτώνται με το συμφέρον της ολότητας ή του κοινωνικού συνόλου, είτε δεν μπορούν, είτε μπορούν, αλλά υπό ορισμένους όρους, να αποτελούν αντικείμενο

⁶Βλ. σελ. 35-37, Τα μνημεία και η κατοχή τους κατά το Ν. 3028/2002 “για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς” της Γιάννας Καρύμπαλη –Τσιπτσίου.

εμπράγματος σχέσεων (αρθρ. 7§§1, 2 αρθρ. 21§§1, 3 και ΑΚ966). Ο ΑρχΝ αξιολογεί τα εκτός συναλλαγής μνημεία ως ανεπίδεκτα χρησικτησίας (άρθρο 7§§1, 2 και αρθρ. 21§§1, 3), υιοθετώντας προφανώς, τη ρύθμιση της ΑΚ 1054, κατά την οποία «ανεπίδεκτα χρησικτησίας, τακτικής ή έκτακτης, είναι τα εκτός συναλλαγής πράγματα».

Επίσης, τα εκτός συναλλαγής μνημεία είναι αναπαλλοτρίωτα και άρα, ανεπίδεκτα μεταβίβασης σε τρίτο πρόσωπο ή επιβάρυνσης με δουλειά, υποθήκη ή ενέχυρο. Ως αναπαλλοτρίωτα, τα ίδια μνημεία είναι και ακατάσχετα. Τούτο προβλέπεται, άλλωστε, και στον ΑρχΝ (άρθρο 7§4, 22§1). Βέβαια, ο τελευταίος χαρακτηρίζει ρητά ως ακατάσχετα μόνο τα αρχαία ακίνητα και κινητά μνημεία που χρονολογούνται έως το 1453.

Τέλος, τα εκτός συναλλαγής μνημεία, ως ακατάσχετα, θα πρέπει και να εξαιρούνται από την πτωχευτική περιουσία. Τούτο επισημαίνεται από τον ΑρχΝ (αρθρ. 22§1), ο οποίος, πάντως, εξαιρεί από την πτωχευτική περιουσία μόνο ορισμένα από τα εκτός συναλλαγής μνημεία και, συγκεκριμένα, τα αρχαία κινητά μνημεία που χρονολογούνται έως το 1453.

Μνημεία εντός συναλλαγής : Το γεγονός ότι ο ΑρχΝ αξιολογεί ως εκτός συναλλαγής μόνο τα μνημεία που ανήκουν στο Δημόσιο, όχι όμως και εκείνα που ανήκουν σε φυσικά ή σε άλλα, πλην του Δημοσίου, νομικά πρόσωπα, δικαιολογεί την ένταξη των τελευταίων στην κατηγορία των εντός συναλλαγής πραγμάτων.

Η τοποθέτηση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι ο ΑρχΝ επιτρέπει τη μεταβίβαση, εν ζωή ή αιτία θανάτου, της κυριότητας κινητών μνημείων που δεν ανήκουν στο Δημόσιο, εξαρτώντας, πάντως, το κύρος της σχετικής μεταβίβασης από την τήρηση ειδικών ορών (άρθρο 28§§ 3-8 ΑρχΝ). Βέβαια, ο ΑρχΝ δεν αναφέρεται καθόλου στη μεταβίβαση της κυριότητας ακινήτων μνημείων που δεν ανήκουν στο

Δημόσιο. Όμως, η σιωπή αυτή του νόμου δεν θα πρέπει, να ερμηνευτεί ως απαγόρευση της μεταβίβασης των παραπάνω ακινήτων. Κι αυτό γιατί, όταν ο νόμος σιωπά για ένα θέμα που θα μπορούσε να έχει ρυθμίσει, επιθυμεί ή να το αφήσει αρρυθμιστο ή να το υπάγει στη γενική ρύθμιση και στη συγκεκριμένη περίπτωση στη ρύθμιση της ΑΚ 1033. Άλλωστε, επιχείρημα υπέρ του απαλλοτριωτέου χαρακτήρα των ακινήτων μνημείων αντλείται και από το γεγονός ότι ο ΑρχΝ επιτρέπει την κατάσχεση και συμπεριλαμβάνει στην πτωχευτική περιουσία – όχι μόνο τα κινητά, αλλά και τα ακίνητα μνημεία που ανήκουν σε ιδιώτες (άρθρο 7§4 σε συνδ. Με άρθρο 22§ 2-4 ΑρχΝ)⁷.

⁷Βλ. σελ. 38-47, Τα μνημεία και η κατοχή τους κατά το Ν. 3028/2002 “για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς” της Γιάννας Καρύμπαλη –Τσιπτσίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΕΙ ΤΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Που ανήκουν οι αρχαιότητες;

Σύμφωνα με την θεμελίωση αρχή της αρχαιολογικής νομοθεσίας (άρθρο 61 ν 10/22.5.1984, ν ΒΧΜΣΤ' /1899, άρθρο 1 κ.ν 5351/1932) τα αρχαία κινητά και ακίνητα, οπουδήποτε και αν βρίσκονται μέσα στον ελληνικό χώρο ανήκουν κατά πλήρη και αποκλειστική κυριότητα στο κράτος το οποίο είναι δια των οργάνων του (ΑΚ 979) νομέας και κάτοχός τους. Οι αρχαιότητες ανήκουν στα εκτός συναλλαγής πράγματα (ΑΚ 966). Εξαίρεση, από τον απόλυτο και αποκλειστικό χαρακτήρα της κυριότητας του κράτους είναι το ιδιόρρυθμο δικαίωμα κατοχής του ιδιώτη το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 5 κ.ν 5351/1932. Το δικαίωμα αυτό αποκτάται υπό ειδικές προϋποθέσεις, τις οποίες προβλέπει ο νόμος.

Από τις διατάξεις του κ.ν 5351/1932 σε συνδυασμό με το άρθρο 18§1 του Συντάγματος, προκύπτει ότι επί αρχαιοτήτων το κράτος έχει την αποκλειστική και διηνεκή κυριότητα και νομή, η δε κατοχή τους, πέραν της κατ' άρθρο 974 ΑΚ άσκησης φυσικής εξουσίασης με διάνοια κατόχου, εμπεριέχει και την υποχρέωση φύλαξης, που παρακολουθείται από το κράτος και εξουσία μεταβίβασης της υπό προϋποθέσεις εν ζωή ή αιτία θανάτου ^{8,9}.

⁸Αρθρ. 903/1982 (ολομ.) Εφημερίς των Ελλήνων Νομικών 1983, σελ. 477. "Αρχαιότητες επί αρχαιοτήτων, εν γένει, το Κράτος έχει την αποκλειστική και διηνεκή επ' αυτών κυριότητα, δικαιούμενων να φροντίζη δια την αναζήτησιν και διάσωσιν αυτών εν δημοσίοις μουσείοις, η κατοχή όμως ειδικώς επί κινητών αρχαίων αντικειμένων, εκλαμβανόμενη ουχί υπό την εν άρθρ. 974 ΑΚ έννοιαν, της ασκήσεως δηλ. φυσικής εξουσίας επ' αυτών διανοία κυρίου, αλλ' υπό ιδιότυπον τοιάυτην, ως περιέχουσιν υποχρέωσιν φυλάξεως, παρακολουθούμενην υπό του κράτους και δικαίωμα, υπό τους εν τω νόμω όρους και περιορισμούς, μεταβιβάσεως της επ' αυτών κατοχής δια πράξεως εν ζωή ή αιτία θανάτου, αναγνωρίζεται και παρέχεται εις τους κυρίους, μη απαλλοτριωθέντων αναγκαστικώς υπέρ του Δημοσίου, ιδιωτικών ακινήτων, εν οίς ανευρίσκονται κινητά αρχαία αντικείμενα, το δικαίωμα των ιδιωτών κατοχής επί των αρχαίων, δεν ήττητα εκ της αξίας του αρχαίου. (contra μειοψ.). Αναίρεσις, κρίσις περί συνδρομής λόγου εξ εδ. 1 άρθρ, 559 Κ.Πολ.Δ.

⁹Πρωτοδικείο Θεσ/νίκης Αριθ. 2309/1983 (Πολυμ.) Εφημερίς των Ελλήνων Νομικών 1983, σελ. 728. Αρχαιότητες, το Κράτος έχει την αποκλειστική και διηνεκήν επ' αυτών κυριότητα, δεν αποτελούν αρχαία τα παλαιοντολογικά ευρήματα.

Τα στοιχεία του πολιτιστικού περιβάλλοντος υπάρχουν στα κοινόχρηστα ή στα προορισμένα για την εξυπηρέτηση δημοσίων σκοπών; (ΑΚ 966)

Σύμφωνα με αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων τα στοιχεία του πολιτιστικού περιβάλλοντος κατατάσσονται στα κοινόχρηστα. Η χρήση ως νομική έννοια που διαφοροποιείται ανάλογα με το αντικείμενο του δικαιώματος κοινοχρησίας, όσο αφορά τα πολιτιστικά αγαθά συνίσταται στην αισθητική τους απόλαυση, την αξιοποίηση τους για παιδευτικούς σκοπούς, την επιστημονική τους μελέτη... Αρνητικά, το δικαίωμα της χρήσης επιβάλλει την αποτροπή κάθε βλάβης τους που επιφέρει προσβολή του δικαιώματος κάθε προσώπου στην διατήρηση της πολιτιστικής τους ταυτότητας.

Έτσι τελικά τα πολιτιστικά αγαθά είναι τα κοινόχρηστα και όχι «ιδιόχρηστα», που είναι πράγματα τεχνητά, υπαγόμενα τόσο κατά κυριότητα όσο και κατά την εξουσία εκμετάλλευσης σε δημόσια νομικά πρόσωπα και είναι προορισμένα για την εξυπηρέτηση ειδικών δημόσιων σκοπών, ενώ η χρήση τους από το κοινό είναι περιορισμένη, εξαρτώμενη από όρους και προϋποθέσεις ή και πλήρως αποκλεισμένη.

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝΟΥΝ ΤΑ ΑΝΩΤΕΡΩ. Α) Μον. ΠρΑθ 1069/1997 Τα κοινόχρηστα πράγματα στα οποία συγκαταλέγονται οι αρχαιότητες, δεν μπορεί να είναι το αντικείμενο οποιασδήποτε συναλλαγής ή κτήσης κατά το ιδιωτικό δίκαιο, είναι όμως δεκτικά χρήσης από κάθε άνθρωπο. Το δικαίωμα χρήσης, το οποίο επί αρχαιοτήτων περιλαμβάνει την προστασία, διάσωση και απόλαυση των αρχαιολογικών μνημείων και θησαυρών έχει ιδιόρρυθμο χαρακτήρα και απορρέει από την προσωπικότητα κάθε ατόμου.

Η απόφαση εξεδόθη στο πλαίσιο αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων με αίτημα την προσωρινή ρύθμιση της κατάστασης ώστε να προστατευθεί αρχαιολογικός χώρος της τρίτης χιλιετίας π.χ. στο λόφο «Ζαγάνι» που

υπάγεται στο Δήμο Σπάτων. Οι αιτούντες ισχυρίστηκαν ότι η κατασκευή αεροδρομίου θα επιφέρει την «ταπείνωση» του λόφου και την καταστροφή των αρχαιοτήτων, πράγμα που συνεπάγεται την προσβολή της προσωπικότητάς τους.

Τελικά, η απόφαση απορρίφθηκε διότι το δικαστήριο έκρινε ότι η προσβολή δεν ήταν παράνομη αφού, με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού, είχαν τεθεί όροι για την διάσωση των αρχαιολογικών ευρημάτων.

Β) Μον. Πρ. Θεσ. 1796/1993 «Μια από τις εκφράσεις του δικαιώματος της προσωπικότητας (ΑΚ 57) είναι το δικαίωμα κάθε πολίτη στην προστασία, διάσωση και απόλαυση αρχαιολογικών θησαυρών και μνημείων της χώρας. Ο φορέας του δικαιώματος έχει αξίωση άρσης της προσβολής και επαναφοράς των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση τους στην περίπτωση που υπάρχει παράνομη προσβολή των αρχαιοτήτων από οποιονδήποτε¹⁰.

Κατοχή αρχαίων από ιδιώτη

Κατοχή αρχαίων κινητών αντικειμένων. Το δικαίωμα αυτό συνιστάται στο φυσικό εξουσιασμό του πράγματος, συνεπάγεται την υποχρέωση φύλαξης υπό την παρακολούθηση του κράτους και εμπεριέχει την ειδικότερη εξουσία, υπό τους όρους και περιορισμούς του νόμου, μεταβιβάσεως της κατοχής των αρχαίων με πράξη εν ζωή ή αιτία θανάτου.

Ως κάτοχος, θεωρείται και ο κάτοχος αρχαιολογικής συλλογής (άρθρο 23-24 κ.ν. 5351/1932) στον οποίο ο νόμος αναγνωρίζει το αντίστοιχο δικαίωμα υπό την προϋπόθεση παροχής της σχετικής αδείας. Οι συλλογείς υπόκεινται στους αυστηρούς όρους του νόμου όπως π.χ. σύνταξη καταλόγου των αρχαίων που βρίσκονται στην κατοχή τους,

¹⁰Βλ. σελ. 209-213, Δίκαιο και περιβάλλον του Ιωάννη Κ. Καρακώστα, Εκδόσεις Αντωνίου Σάκουλλα 2000.

Υποχρέωση διευκολύνσεως της μελέτης ή επίσκεψης εκ μέρους τρίτων ενδιαφερομένων και απαγόρευση συναλλαγής, πωλήσεως και μεταβίβασης των αρχαίων χωρίς προηγούμενη σχετική άδεια.

Προστασία του κατόχου αρχαιοτήτων

Η κυριότητα των αρχαίων, κινητών και ακινήτων ανήκει στο κράτος. Αυτό φροντίζει για την ανεύρεση και διάσωση τους σε μουσεία.

Η κυριότητα του κράτους είναι απόλυτη και αποκλειστική και περιλαμβάνει την νομή και την κατοχή εφόσον η τελευταία δεν έχει αναγνωρισθεί και παραχωρηθεί σε ιδιώτη υπό τις προϋποθέσεις του νόμου. Μόνη απόκλιση, το ιδιόρρυθμο δικαίωμα κατοχής του ιδιώτη το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 5 του κ.ν. 5351/1932.

Όσον αφορά την προστασία του κατόχου αρχαιοτήτων υπάρχει κενό. Εφαρμόζονται λοιπόν αναλογικά τα ΑΚ 989,987,985 (αγωγή διαταράξεως, αποβολής και αυτοδύναμη προστασία). Η αναλογία είναι επιτρεπτή αφενός διότι υπάρχει κενό όσον αφορά την προστασία του κατόχου αρχαίων, αφετέρου λόγω της ταυτότητας σκοπού μεταξύ κατοχής αρχαίων και προστασίας κατόχου εν τη έννοια της ΑΚ 997.

Το κενό λοιπόν που παρουσιάζει η αρχαιολογική νομοθεσία, πρέπει να καλυφθεί δικαιοπλαστικά διότι διαφορετικά μένει απροστάτευτος ο κάτοχος σε περίπτωση προσβολής της κατοχής. Η προστασία του εννόμου αγαθού της κατοχής των αρχαίων εξυπηρετεί τον κάτοχο και συμβάλλει στη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και του περιβάλλοντος γενικότερα.

Προϋποθέσεις προστασίας κατόχου αρχαιοτήτων

- 1) Ο κάτοχος να έλαβε την κατοχή από τον νομέα, δηλ. το κράτος, να αναγνώρισε το δικαίωμα κατοχής στον ιδιώτη σύμφωνα με τους όρους του αρχαιολογικού νόμου.

- 2) ο κάτοχος ιδιώτης να έλαβε την κατοχή δυνάμει της *sui generis* σχέσης κατοχής του αρχαιολογικού δικαίου.
- 3) Η προσβολή να προέρχεται από τρίτο, δηλ. όχι το κράτος, κύριο και νομέα του πράγματος. Μόνο κατά τρίτου έχει ο κάτοχος τις αγωγές νομής κατά του κράτους – νομέα έχει όσα δικαιώματα, και μόνο αυτά, που του παρέχονται στο πλαίσιο της εσωτερικής σχέσης κατοχής του αρχαιολογικού δικαίου.
- 4) Η προσβολή να είναι επιλήσιμη, δηλ. παράνομη και χωρίς θέληση του κατόχου.

Εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και προστασία του κύριου (Κράτους) και του κατόχου αρχαιολογικών θησαυρών μέσω των διατάξεων περί μη γνήσιας διοίκησης αλλοτρίων (ΑΚ 739)

Η χρήση αντικειμένων της αρχαιολογικής κληρονομιάς χωρίς τη συναίνεση του κυρίου (κράτους) ή και του κατόχου και η αποκομιδή κέρδους από την παραπάνω χρήση αποτελεί όχι ασύνηθες φαινόμενο και μπορεί να χαρακτηριστεί ως μορφή εμπορευματοποίησης της αρχαιολογικής κληρονομιάς. Η χρήση στοιχείων που εμπίπτουν στον προστατευτικό σκοπό των διατάξεων του αρχαιολογικού δικαίου χωρίς τη συναίνεση του κυρίου ή του κατόχου, συνιστά χρήση αλλότριων αγαθών, η οποία, αν οδηγεί στην αποκομιδή κέρδους εκ μέρους του χρήστη, εμπίπτει στο πραγματικό της ΑΚ 739.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΑΚ 739:

- 1) διεξαγωγή υποθέσεως. 2) Ξένη υπόθεση. 3) Έλλειψη εντολής. 4) Γνώση του διοικητή. 5) Πρόθεση ιδιοποίησης.

Συνέπεια της εφαρμογής της ΑΚ 739 είναι η εκ μέρους του κυρίου και του κατόχου αναζήτηση του κέρδους που αποκόμισε ο ιδιοκτήτης από την χρήση των αρχαιοτήτων. Κριτήριο για το ποσοστό κέρδους που

αναλογεί στο κράτος, μπορούν να αποτελέσουν τα καταβαλλόμενα στο Τ.Α.Π.Α. δικαιώματα για την χρήση αρχαιοτήτων^{11,12}.

¹¹Αριθμ. 1749/1995 (Τμ. Α') Εφημερίς των Ελλήνων Νομικών 1997, σελ. 367. Πώληση, πραγματικό ελάττωμα. Άρθρο 914 ΑΚ. Η ύπαρξη αρχαίων σε ακίνητη έκταση, εφόσον δεν εμποδίζει την κατά τον προορισμό της χρήση της, δεν είναι πραγματικό ελάττωμα, μπορεί όμως να αποτελέσει την αιτία ελαττώματος, αφού είναι δυνατόν ένεκα αυτής να απαγορευθεί η ανέγερση οικοδομής ή να επιβληθούν νόμιμοι περιορισμοί της κυριότητας. Αν ο αγοραστής οδηγήθηκε στη σύναψη της σύμβασεως ένεκα απάτης του πωλητή, που ενώ γνώριζε το ελάττωμα του πράγματος το απέκρυψε σκόπιμα από αυτόν δικαιούται να ζητήσει αποζημίωση κατά το άρθρο 914 ΑΚ για τη ζημιά που έχει τυχόν υποστεί από την αδικοπραξία της απάτης.

¹²Βλ. σελ. 255-256, Δίκαιο και περιβάλλον του Ιωάννη Κ. Καρακώστα, Εκδόσεις Αντωνίου Σάκουλλα 2000.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Πώς χαρακτηρίζονται οικισμοί ως παραδοσιακοί;

Άρθρο 4 παρ. 1 του ΓΟΚ: Το εν λόγω άρθρο ορίζει ότι με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται κατόπιν πρότασης του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. ή του κατά περίπτωση αρμοδίου Υπουργού, και αφού έχει προηγηθεί αιτιολογημένη έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας και απλή γνώμη του Συμβουλίου Χωροταξίας, οικισμού και περιβάλλοντος και του Ανωτάτου Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Συμβουλίου, ή, ενδεχομένως και η γνώμη του οικείου δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου, μπορούν να χαρακτηρίζονται οικισμοί ως παραδοσιακοί και να θεσπίζονται όροι και περιορισμοί δομήσεως, διαφορετικοί των γενικών κανόνων του Γ.Ο.Κ.^{13,14,15}

Χαρακτηρισμός κτιρίων ως διατηρητέων και προστασία των κτιρίων αυτών από την οικεία νομοθεσία

Διατηρητέο μπορεί να χαρακτηριστεί ένα κτίριο, όταν παρουσιάζει ιδιαίτερη ιστορική, λαογραφική, πολεοδομική, αρχιτεκτονική ή αισθητική αξία. Η σχετική ιδιότητα μπορεί να αποκτηθεί δυνάμει:

1) της διαδικασίας του άρθρου 4 παρ. 2 Γ.Ο.Κ.

¹³ΣτΕ 637/1998 Περ. Δικ. 3/1998 σελ. 103. Η προστασία των παραδοσιακών οικισμών καθιστά εμφανή την ανάγκη συνδυασμού της προστασίας του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος στο πλαίσιο ενός συνολικού σχεδιασμού.

¹⁴ΣτΕ 637/1998 Περ. Δικ. 3/1998 σελ. 103. Το ΣτΕ έκανε δεκτή αίτηση ακυρώσεως στρεφόμενη κατά Κ.Υ.Α. με την οποία εγκρίθηκαν οι περιβαλλοντικοί όροι για την κατασκευή λιμένος σκαφών αναψυχής σε περιοχή της Μυκόνου (“σκεπτικό αναπόσπαστο στοιχείο του παράκτιου παραδοσιακού οικισμού, ιδίως σε μικρό νησί, είναι το παραδοσιακό λιμάνι αυτού, η κατασκευή δε και νέου λιμανιού στις παραλίες του οικισμού ή και κοντά σε αυτές που συνεπάγεται ουσιώδη και εμφανή αλλοίωση του παραδοσιακού περιβάλλοντος του οικισμού αλλά και επιβάρυνση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, εν δύναται να θεωρηθεί ήπια μορφή ανάπτυξης).

¹⁵Βλ. σελ. 309-310, “Νομικό καθεστώς των παραδοσιακών οικισμών και των διατηρητέων κτιρίων του Αγγελου Γέροντα.

2) των διατάξεων της ειδικότερης νομοθεσίας των νόμων 5351/1932 “περί αρχαιοτήτων” και 1469/1950 “περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830”.

Τα δύο αυτά νομοθετήματα διακρίνουν τα διατηρητέα κτίρια σε 2 κατηγορίες, σε αυτά που οικοδομήθηκαν πριν το 1830 και σε αυτά που οικοδομήθηκαν μετά. Όσα κτίρια οικοδομήθηκαν πριν το 1830 χαρακτηρίζονται αυτομάτως διατηρητέα και προστατεύονται από το κράτος. Ειδικότερα το άρθρο 52 του νόμου 5351/1932 ορίζει ότι οποιαδήποτε επισκευή ή μετασκευή εκκλησιών ή άλλων καλλιτεχνικών και ιστορικών μνημείων και οικοδομημάτων παλαιότερων του 1830 γίνεται μόνο μετά από έγκριση της Διοίκησης. Βέβαια, για να λειτουργήσει η διάταξη αυτή, απαιτείται προηγουμένως διοικητικός χαρακτηρισμός των οικοδομημάτων, που εμπίπτουν στην ρύθμιση της. (άρθρο 52 παρ. 4 Ν. 5351/1932). Το ΣΤΕ, όμως με μια *contra legem*, αλλά σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία, που έδωσε στην απόφαση 3465/1980 θεώρησε ότι τα έργα αρχιτεκτονικής και οποιαδήποτε τέχνης, κινητά και ακίνητα, που κατάγονται από τους αρχαιοτάτους χρόνους και την αρχαιοτάτη εποχή του χριστιανισμού και του μεσαίωνα έχουν την ιδιότητα απευθείας από το νόμο, χωρίς ανάγκη να χαρακτηρισθούν.

Επιπλέον, η παράγραφος 3 του άρθρου 4 του νέου ΓΟΚ προβλέπει κανονιστική αρμοδιότητα του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. για:

- 1) καθορισμό κατηγοριών διατηρητέων και κριτηρίων αξιολογήσεως των προς χαρακτηρισμό κτιρίων.
- 2) καθορισμό ειδικότερων όρων και περιορισμών για τις επεμβάσεις επί των διατηρητέων κατά κατηγορία, και
- 3) μεταβατικές διατάξεις εν όψει των ανωτέρω για τα ήδη χαρακτηρισμένα διατηρητέα κτίρια.

Εύλογα, όμως, δημιουργείται προβληματισμός ως προς το συνταγματικώς έγκυρο (άρθρο 43 Συντάγματος) της παροχής

εξουσιοδοτήσεως σε άλλο όργανο από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, με δεδομένο ότι η ρύθμιση που πρόκειται να εισαχθεί ούτε τεχνική ούτε ειδικότερη φαίνεται να είναι.

ΤΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΓΡΑΝΑΔΑΣ Η ΟΠΟΙΑ ΟΜΩΣ ΕΙΝΑΙ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 24 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΕΦΟΣΟΝ ΔΕΝ ΓΕΝΝΑ ΕΝΝΟΜΕΣ ΑΞΙΩΣΕΙΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΑ ΑΓΩΓΙΜΕΣ.

Η Πράξη χαρακτηρισμού ενός κτιρίου ως διατηρητέου

Παρόλο που η νομολογία τελικά κατέληξε ότι η πράξη χαρακτηρισμού αποτελεί ατομική διοικητική πράξη και επεσήμανε ότι είναι δυνατή η σώρευση, ατομικών πράξεων σε ένα διάταγμα που χαρακτηρίζει περισσότερα του ενός κτίρια ως διατηρητέα, χωρίς να μπορεί να γίνει λόγος για γενική ατομική πράξη, εύλογα υποστηρίζεται ότι, εφόσον η πράξη χαρακτηρισμού υπάγει το ή τα χαρακτηριζόμενα πράγματα σε ένα γενικό καθεστώς και δεν αποτελεί απλώς πράξη, με την οποία θεσπίζεται ατομικός κανόνας, συνιστά περίπτωση “πράξης – όρου”. Βέβαια, στις ίδιες αποφάσεις του (ΣΤΕ 1930/78 ΤΟΣΑ, σελ 538) το ΣΤΕ κρίνει ότι ο χαρακτηρισμός αποτελεί προϊόν εκτίμησης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του καθενός κτιρίου και συνοδεύεται από διαφορετικής για το κάθε κτίριο αιτιολογία.

Οι ειδικοί όμως όροι, απαγόρευσης και περιορισμοί που αποβλέπουν στην αποκατάσταση της αρχικής μορφής του κτιρίου ή στη διατήρηση του χαρακτήρα του έχουν κανονιστικό χαρακτήρα, ακόμα και όταν αναφέρονται σε ορισμένο κτίριο διότι το περιεχόμενο τους διαμορφώνεται ανάλογα με τον αρχιτεκτονικό ρυθμό του διατηρητέου κτιρίου και τα γενικά χαρακτηριστικά της περιόδου, της οποίας αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα.

Είναι προφανές ότι το ζήτημα της νομικής φύσης της πράξης του χαρακτηρισμού ενός κτιρίου ως διατηρητέου είναι κομβικό, διότι από αυτό εξαρτάται η προθεσμία άσκησης της αίτησης ακυρώσεως για προσβολή του χαρακτηρισμού αυτού.

Εξίσου σημαντικό ζήτημα με αυτό της νομικής φύσης της πράξης χαρακτηρισμού αποτελεί και εκείνο της αιτιολογίας της. Όπως η αιτιολογία όλων κατά κανόνα των ατομικών διοικητικών πράξεων¹⁶, έτσι και η αιτιολογία του χαρακτηρισμού κτιρίου ως διατηρητέου πρέπει να διαθέτει επάρκεια και σαφήνεια. Πρέπει, κατά συνέπεια, να παρατίθενται αναλυτικά και με πληρότητα οι λόγοι που επιβάλλουν την ιδιαίτερη αυτή προστασία και να μην αρκείται η Διοίκηση σε μία γενική διαπίστωση για την πολιτιστική αξία του κτιρίου.

Προστασία μνημείων και παραδοσιακών περιοχών και στοιχείων. Νομολογία του Συμβουλίου της επικρατείας. Τα διατηρητέα – προβληματική ΑΠΦ ΣΤΕ.

Παλαιότερα γινόταν σταθερά δεκτό από το ΣτΕ (3348/77) ότι στα ακίνητα τα χαρακτηριζόμενα ως διατηρητέα σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν. 1469/50 εφαρμόζονταν παράλληλα και το άρθρο 51 του Ν. 5351/32 “περί αρχαιοτήτων” [“ιδιώτης όστις παρακωλύεται να ενεργήση εν τω κτηματί του οιανδήποτε πράξιν απαγορευόμενην δια του προηγούμενου άρθρου, δύναται να ζητήση την απαλλοτριώσιν του κτήματός του, εάν δε δεν γινή αυτή μετά πάροδον διετίας από της υποβολής της αιτήσεως, ο ιδιώτης δύναται να διαθέσει το κτήμα του κατά βούλησιν. Εις ανγκαστικής απαλλοτριώσιν των τοιούτων κτημάτων δύναται το Δημόσιο να προβαίνει και μετά την παροδον της διετίας”]

Όπως προκύπτει από τα άρθρα 17§1 και 24§§1 και 6 καθιερώνεται ειδική αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος του κράτους

¹⁶ΣτΕ 1930/78 ΤΟ Σ4 σελ. 538.

και των συμπεριλαμβανομένων σε αυτό παραδοσιακών μνημείων και στοιχείων, στα οποία εντάσσονται και τα κτίρια τα κατ' εφαρμογή του Ν. 1469/50 χαρακτηρισμένα, λόγω του ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος τους, ως έργα τέχνης που χρήζουν ειδικής κρατικής προστασίας υπό την έννοια ότι το κράτος υποχρεούται πλέον να λαμβάνει ειδικά νομοθετικά μέτρα που εξασφαλίζουν την διηγετική προστασία των στοιχείων αυτών και την διατήρηση της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και για τις επόμενες γενεές.

Σήμερα όμως, γίνεται δεκτό ότι το άρθρο 1 του Ν. 1469/50 συνιστά γενικό νόμιμο περιορισμό της ιδιοκτησίας μη αντικειμενικό στο άρθρο 17 του Συντάγματος εφ' όσον δι' αυτού δεν εξαφανίζεται ή δεν καθίσταται αδρανής η ιδιοκτησία κατά τον προορισμό της (ΣΕ 387/80) ή δε διαταγή του άρθρου 51 του Ν. 5351/32 στην οποία παράπεμπε μέχρι τώρα η νομολογία του ΣτΕ για να στηρίζει σ' αυτή την κρίση ότι η εκ του Ν. 1469/50 δέσμευση δεν παραβιάζει το συνταγματικό δικαίωμα της ιδιοκτησίας, *δεν είναι εφεξής εφαρμοστέα ως αντισυνταγματική, επειδή καθιστά τελείως πρόσκαιρη την κρατική προστασία των παραδοσιακών στοιχείων της χώρας και δη δια της υποβολής απλής αιτήσεως εκ μέρους του ενδιαφερόμενου ιδιώτου και της εν συνεχεία απράκτου παρόδου του λίαν συντόμου χρονικού διαστήματος δύο ετών, του προβλεπόμενου χρόνου τούτου η Διοίκηση ουδόλως υποχρεούται να αποχαρακτηρίση το επίδικον ακίνητον, ει μη μόνον οσάκις κριθή ητιολογημένως ότι δι οιονδήποτε λόγον δεν συντρέχουν πλέον αι προϋποθέσεις που επέβαλον τον χαρακτηρισμόν τούτου ως διατηρητέου, του όπερ δεν αποκλείεται να συμβή και προ της παρόδου της διετίας ταύτης.*

Συνεπώς, η υπό κρίσιν αίτηση, καθ' ό μέρος στρέφεται και κατά της δια της προσβ. πράξεως εκδηλωθείσης αρνήσεως της Διοικήσεως όπως άρη τον χαρακτηρισμόν του επίδικου κτιρίου ως διατηρητέου λόγω παρόδου της υπό του άρθρου 51 του Ν. 5351/32 τασσόμενης διετίας, είναι

απορριπτέα, ατε τοιαύτης παραλείψεως μη στοιχειοθετούμενης εν όψει του, κατά τα άνω, αντισυνταγματικού χαρακτήρος της ην η αιτούσα επικαλεΐται διατάξεως του άρθρου τούτου, ΣΕ 1364-5/81 (παραπ. Εις Ολομ.).

Εκδόθηκε η ΣΕ 3893/81 (Ολομ.), που δέχεται ότι, δια του άρθρ. 24§§1 και 6 καθιερώνεται ειδικώς, πρώτα, αυξημένη κρατική προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος και των μνημείων και στοιχείων αυτού, στα οποία εμφανώς συγκαταλέγονται και τα κτίρια τα κατά τον Ν. 1469/1950 χαρακτηριζόμενα, λόγω του ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος τους, ως έργα τέχνης, υπό την έννοια ότι το κράτος υποχρεούται να λαμβάνει ειδικά νομοθετικά μέτρα εξασφαλίζοντα την διηνεκή προστασία αυτών, προς διατήρηση της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και για τις ακόλουθες γενιές. Πέραν δε των αναγκαίων προς τούτο μέτρων ο νόμος πρέπει κατά ρητή πρόβλεψη των συνταγματικών τούτων διατάξεων, να καθορίζει τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των πληττομένων, εκ των μέτρων, ιδιοκτητών και κατά τρόπο διάφορο ακόμα του προβλεπόμενου στο άρθρο 17 του Συντάγματος. Εν όψει τούτων, οι διατάξεις του άρθρου 2 του Ν. 880/1979, δια των οποίων καθορίζεται ο τρόπος και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών κτιρίων χαρακτηριζομένων ως έργων τέχνης *“χρηζόντων ειδικής κρατικής προστασίας, συνάδουν εν τούτω προς τας ανωτέρω συνταγματικές διατάξεις”*. Όσον αφορά την παραπάνω απόφαση υπήρχαν και αντιτιθέμενες και αντιτιθέμενες σε αυτήν απόψεις¹⁷.

¹⁷ Προστασία περιβάλλοντος – προστασία αρχαίων μνημείων. Υποχρέωση αποζημίωσης ιδιοκτητών κατ’ άρθρο 24 παρ. 6 Συντάγματος, ΣτΕ 3146/86 (άρθρο 24). ΣτΕ 3146/86 (Ολομ.).

Η επιβολή περιορισμών στην ανέγερση κτιρίου, σε περίπτωση βλάβης κατά οιονδήποτε τρόπο αρχαίου μνημείου (αρθρ. 50 κ.ν. 5351) ισχύει (112 παρ. 1 Συντάγματος) και είναι σύμφωνη με το άρθρο 24 Συντάγματος που επιτάσσει τη διαρκή προστασία των μνημείων. Εάν οι περιορισμοί αυτοί είναι ουσιώδεις, ο ιδιοκτήτης μπορεί να αξιώσει αποζημίωση, βάσει του άρθρου 24 παρ. 6 Συντάγματος, προσφεύγοντας στα διοικητικά δικαστήρια μετά την πάροδο εύλογου χρόνου (κατόπιν παραπομπής που έγινε με την 1746/85 Δ’ τμ/τος, Μειοψ.). Επίσης βλ. σελ. 389-392, Το Σύνταγμα του 1975 Corpus Άρθρα 1-50. Νομολογία του ΣτΕ. Παρατηρήσεις κατ’ άρθρο νομοθεσία.

Αποχαρακτηρισμός διατηρητέων επί μεταβολής αντιλήψεων της Διοίκησης

Τα διατηρητέα κτίρια και οι παραδοσιακοί οικισμοί λόγω του ιδιαίτερου ιστορικού λαογραφικού, πολεοδομικού, αισθητικού ή αρχιτεκτονικού χαρακτήρα τους έχουν ιδιαίτερη σημασία για την διατήρηση της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Όσον αφορά τα διατηρητέα και τους παραδοσιακούς οικισμούς υπόκεινται σε ειδικούς όρους και περιορισμούς δομήσεως οι οποίοι αποκλίνουν από αυτούς του Γενικού Οικοδομικού κανόνα. Σύμφωνα με το Β' τμήμα Διακοπών του Συμβουλίου της Επικρατείας δια του υπ' αριθμ. 586/1983 πρακτικού του εδέχθη ότι, *“εν όψει των διατάξεων των παραγραφ. 1 και 6, του άρθρου 24 του Συντάγματος, ο αποχαρακτηρισμός διατηρητέου κτιρίου είναι επιτρεπτός μόνον εις ας περιπτώσεις είτε ο χαρακτηρισμός του κτιρίου τούτου ως διατηρητέου εχώρησεν άνευ συνδρομής των προϋποθέσεων του νόμου, είτε συντρέχουν ήδη επιγενόμενοι εξαιρετικοί λόγοι, καθιστώντες εξ αντικειμένου ανέφικτον την δια του χαρακτηρισμού τούτου επιδιωκόμενην προστασίαν, είτε τέλος η προστασία αυτή είναι αντίθετος προς την προάσπισιν ετέρου κοινωνικού αγαθού προστατευομένου, ωσαύτως, υπό του Συντάγματος”*.

Επιπλέον, με μεταγενέστερη απόφαση του ΣτΕ κρίθηκε ότι: εφόσον κηρυχθεί ένα κτίριο διατηρητέο ή ένας οικισμός παραδοσιακός, επιτρέπεται κατ' αρχήν, η έκδοση πράξεως της Διοίκησης αντιθέτου περιεχομένου, η άρση δηλαδή του χαρακτηρισμού τούτου, εφόσον ακολουθεί η προβλεπόμενη διαδικασία. Στην τελευταία αυτή περίπτωση απαιτείται η ύπαρξη αιτιολογημένης εκθέσεως της αρμόδιας υπηρεσίας. Λόγος αποχαρακτηρισμού ενός διατηρητέου κτιρίου από τη Διοίκηση

μπορεί να είναι π.χ. λόγω επιγενομένων μεταβολών αισθητική υποβάθμιση του κτιρίου και η συνακόλουθη απώλεια της σημασίας του για το Ελληνικό πολιτιστικό περιβάλλον¹⁸.

¹⁸102/84 Αποχαρακτηρισμός διατηρητέου κτιρίου επί μεταβολής αντιλήψεων της Διοικήσεως. Πρακτικό 102/1984 Τμ. Ε (ΣτΕ). Προεδρεύων: Π. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ, σύμβουλος. Εισηγητής: Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, πάρεδρος. Προϋποθέσεις για την έκδοση περι αποχαρακτηρισμού διατηρητέου κτιρίου, ενόψει και των διατάξεων του άρθρου 24§§1 και 6 του Συντάγματος. Επιτρεπτός ο αποχαρακτηρισμός λόγω επιγενομένης μεταβολής της αντιλήψεως της Διοικήσεως ως προς την αισθητική αξιολόγηση του χώρου (Μειοψ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΩΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν το περιβάλλον

Η συμμετοχή και οι φορείς

Όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος η έννοια της συμμετοχής περιλαμβάνει τρία στοιχεία: (α) την πληροφόρηση των πολιτών και το δικαίωμα τους για πληροφόρηση εκ μέρους της διοίκησης για όλα τα θέματα που αφορούν το περιβάλλον τους και την προστασία του, (β) την εν στενή έννοια συμμετοχή και (γ) τα ένδικα μέσα που είτε κατοχυρώνουν το δικαίωμα για πληροφόρηση και συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων που αφορούν το περιβάλλον είτε δίνουν τη δυνατότητα για μία αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος.

Η συμμετοχή των πολιτών σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος μπορεί να πραγματοποιηθεί σε τρία επίπεδα: (α) στο καθαρά ατομικό επίπεδο, (β) στο επίπεδο ομάδων ατόμων χωρίς ανεγνωρισμένο νομικό καθεστώς, οι οποίες αναλαμβάνουν διάφορες πρωτοβουλίες και (γ) στο επίπεδο οργανώσεων με αναγνωρισμένο νομικό καθεστώς, οι οποίες μπορούν να έχουν και δικαίωμα δικαστικής επιδίωξης των συμφερόντων τους όταν θίγεται το περιβάλλον¹⁹.

Τα Νομιμοποιητικά ερείσματα της συμμετοχής

Σύγχρονος προβληματισμός για τα νομιμοποιητικά ερείσματα της συμμετοχής κινείται στα ακόλουθα επίπεδα.

¹⁹Βλ. σελ. 127-130. Το Σύνταγμα, τόμος 19 του 1983. (της Πίτσας Σιούτη – Γεωργίου)

(α) Η αντιπροσωπευτικότητα της βουλής για την ικανοποίηση των αιτημάτων των ατόμων θεωρείται και είναι μέσο ικανοποίησης με σημασία διαρκώς περιοριζόμενη. Στο πλαίσιο πάλι της τοπικής αυτοδιοίκησης, παρ' όλο ότι τα περιθώρια ικανοποίησης των αιτημάτων είναι μεγαλύτερα, η αποτελεσματικότητα των προσφερόμενων από το νομικό πλαίσιο λύσεων δεν είναι και δεν μπορεί να είναι απολύτως ικανοποιητική. Η όσο το δυνατόν άμεση συμμετοχή των πολιτών ως κοινωνών και άμεσα ενδιαφερόμενων και θιγόμενων εμφανίζεται πλέον ως η προσφορότερη λύση.

(β) Την τελευταία δεκαετία έχει αρχίσει να διαμορφώνεται ένα καινούργιο δικαίωμα, το δικαίωμα επί του περιβάλλοντος. Το δικαίωμα αυτό μπορεί να οριστεί ως το δικαίωμα που έχει το άτομο για ένα περιβάλλον υγιεινό και οικολογικά ισόρροπο και επομένως ως το δικαίωμα που έχει για την προστασία αυτού του περιβάλλοντος. Η ύπαρξη αυτού του δικαιώματος δημιουργεί για τη δημόσια εξουσία την υποχρέωση να καταστήσει το άτομο ικανό είτε μόνο του είτε σε ομάδες συλλογικά, να προστατεύσει το περιβάλλον του. Η υποχρέωση αυτή καταλήγει στη δημιουργία νομικού πλαισίου κατάλληλου για την πραγμάτωση αυτού του δικαιώματος.

(γ) Το κράτος δεν είναι η κινητήρια δύναμη της ζωής και δεν θα έπρεπε να είναι παρά ο ελεγχόμενος ρυθμιστής της. Από αυτή την άποψη η συμμετοχή των διοικούμενων παρουσιάζεται και σαν μέθοδος εξορθολογισμού που προσφέρεται περισσότερο για μια εξισορρόπηση μεταξύ της δημόσιας εξουσίας και του συνόλου των πολιτών. Το δικαίωμα της συμμετοχής των πολιτών, στο νομικό μας σύστημα, βρίσκεται έρεισμα και στη διάταξη του άρθρου 25§1 του Συντάγματος του 1975 (Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου τελούν υπό την εγγύηση του κράτους, πάντων των οργάνων υποχρεούμενων να διασφαλίσουν την ακώλυτον άσκησης αυτών). Αν

δεχτούμε δε ότι από το άρθρο 24§1 εδ. 1 και 2 απορρέει όχι μόνον η υποχρέωση του κράτους να προστατεύει το περιβάλλον αλλά και το αντίστοιχο δικαίωμα του ατόμου επί του περιβάλλοντος, το οποίο αποτελεσματικά μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω και ίσως κυρίως μέσω της συμμετοχής των διοικούμενων στις αποφάσεις της διοίκησης, υπάρχει ήδη ένα νομιμοποιητικό έρεισμα και μέσα στο θετικό δίκαιο.

Καταλήγουμε, συνοψίζοντας, ότι η συμμετοχή των πολιτών στις αποφάσεις της διοίκησης που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος και που υλοποιούνται βεβαίως με τις διοικητικές πράξεις στις οποίες οι αποφάσεις αυτές καταλήγουν, βρίσκει νομιμοποιητικό έρεισμα (α) στην ουσιαστική πραγμάτωση του περιεχομένου της Δημοκρατίας, (β) στην ύπαρξη του κοινωνικού δικαιώματος του ατόμου επί του περιβάλλοντος και επομένως επί της προστασίας του και (γ) στη διαρκώς εντονωτέρα συνειδητοποιούμενη ανάγκη ενός ισόρροπου μοιράσματος της ρύθμισης και αντιμετώπισης των κοινωνικών αναγκών ανάμεσα στη δημόσια εξουσία και την κοινωνία των πολιτών ως σύνολο δυναμικό με ρυθμιστική ικανότητα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Είναι γενικά παραδεκτό ότι η Ελλάδα είναι μία χώρα με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά. Είναι λοιπόν υποχρέωση του κράτους και της Διοίκησης να διαφυλάξουν με τη λήψη προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων την πολιτιστική παράδοση της παράδοσης χώρας μας έτσι ώστε αυτή να διατηρηθεί αναλλοίωτη για τις επόμενες γενιές.

Πράγματι, από το παρελθόν μέχρι σήμερα παρατηρείται μια τάση ενίσχυσης της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Από τον Κ.Ν. 5351/1932 “Περί αρχαιοτήτων” και τον Ν. 1469/1950 “περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830”, περάσαμε μετά την καταβολή σημαντικών προσπαθειών στον Ν. 3028/2002 που σε συνδυασμό με το Σύνταγμα άρθρο 24§§1 και 6, το οποίο ανάγει πλέον το δικαίωμα στο περιβάλλον, φυσικό και πολιτιστικό, σε δικαίωμα του καθενός από εμάς, παρέχουν αρτιότερη και αποτελεσματικότερη προστασία και εγγυώνται την διαφύλαξη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς σε ικανοποιητικό βαθμό.

Παράλληλα όμως με τον προστατευτικό ρόλο της Πολιτείας και της Διοίκησης πρέπει ο καθένας από εμάς ξεχωριστά, να συνειδητοποιήσει την σημασία που έχει για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής μας η διάσωση του πολιτιστικού περιβάλλοντος και αναλάβει ενεργό δράση προς την κατεύθυνση αυτή.

Το περιβάλλον που σύμφωνα με το Ν. 1650/86 ορίζεται ως “το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες” ανήκει αδιαμφισβήτητα σε όλους και κανείς δεν δικαιούται να το στερήσει μέσω ανεύθυνης και επιπόλαιας συμπεριφοράς από τις κατοπινές γενιές. Ας

συνειδητοποιήσουμε λοιπόν όλοι την αξία του και ας δείξουμε τον απαραίτητο και απαιτούμενο σεβασμό που προσιδιάζει σ' αυτό.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Θέμα της παρούσας εργασίας είναι η συνταγματική κατοχύρωση της πολιτιστικής κληρονομιάς ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στο καθεστώς που διέπει τα μνημεία και τις αρχαιότητες καθώς και στην σημασία της διαφύλαξης και διάσωσης τους προκειμένου για την διατήρηση της πολιτιστικής μας ταυτότητας.

Παρατίθενται πληροφορίες σχετικά με τα διατηρητέα κτίρια και τους παραδοσιακούς οικισμούς που λόγω της ιδιαίτερης καλλιτεχνικής, λαογραφικής, αρχιτεκτονικής και αισθητικής αξίας τους συμβάλλουν στην διατήρηση της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και υπόκεινται σε ειδικούς όρους και περιορισμούς δομήσεως που αποκλίνουν από αυτούς του Γενικού Οικοδομικού Κανόνα (Γ.Ο.Κ.).

Τέλος, γίνεται αναφορά στην συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν το περιβάλλον και στην αναγκαιότητα της συνειδητοποίησης από τον καθένα χωριστά ότι το πολιτιστικό περιβάλλον ανήκει σε όλους και ότι οφείλουμε να το παραδώσουμε κατά το δυνατό ακέραιο στις επόμενες γενεές.

Summary

The subject of the present research is the constitutional entrenchment of the cultural heritage, while special emphasis is given both on the established order that rules the memorials and the antiquities and on the importance of preservation and protection of those for the survival of the cultural heritage.

Information is given about the restored buildings and the traditional settlements that due to their exceptional artistic, folkloric, architectural and aesthetical value they contribute to the preservation of the Greek cultural heritage and they are submitted to special conditions and building restrictions that differ from those of the General Structural Code.

Finally, there is reference both to the participating of the citizens in the making of the decisions that have to do with the environment and the necessity for everyone's realization that the cultural environment belongs to all of us and that we have to hand it over as pristine as possible to the next generations.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

1712/2002 ΣτΕ (324327)

(Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ) Αίτηση ακυρώσεως. Η δίκη καταργείται αν μετά την άσκηση της αίτησης ακύρωσης και έως την πρώτη συζήτηση της υπόθεσης η προσβαλλόμενη πράξη έπαυσε για οποιοδήποτε λόγο να ισχύει, εκτός αν ο αιτών επικαλείται ιδιαίτερο έννομο συμφέρον που δικαιολογεί τη συνέχιση της δίκης. Η κατεδάφιση του επίδικου κτιρίου δεν επάγεται κατάργηση της δίκης. Προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος κατά το άρθρο 24 του Συντάγματος. Οικοδομήματα ή μνημεία που χαρακτηρίζονται ως έργα τέχνης. Ο χαρακτηρισμός κτιρίων ως χρίζοντος ειδικής προστασίας συνιστά θεμιτό περιορισμό της ιδιοκτησίας. Δεν επιτρέπεται η ανάκληση πράξεων χαρακτηρισμού στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς, ούτε η έκδοση πράξεων αποχαρακτηρισμού, εκτός αν διαπιστωθεί αιτιολογημένα, ότι δε συνέτρεχαν οι νόμιμες προϋποθέσεις. Ορθά χαρακτηρίστηκε η επίδικη οικοδομή ως έργο τέχνης χρίζον ειδικής προστασίας. Απορρίπτεται η αίτηση ακύρωσης.

<http://lawdb.Infrasoftmet.com>

530/2003 ΣτΕ (Ολομ.) (3271113)

(Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ, ΕΔΚΑ [Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης] 2003/429) Αρχαιότητες και όροι δόμησης, η απόφαση καθορισμού ζώνης Α' εντός αρχαιολογικού χώρου, όπου απαγορεύεται παντελώς η δόμηση, έχει κανονιστικό χαρακτήρα. Αντίθετη μειοψηφία. Όταν προσβάλλεται με αίτηση ακυρώσεως υποστατή διοικητική πράξη που έχει εκδοθεί κατά δέσμια αρμοδιότητα και έχει απορρίψει αίτημα του διοικούμενου, είναι αλυσιτελής η έρευνα

λόγω ακύρωσης αναγομένων στη νόμιμη συγκρότηση ή σύνθεση του οργάνου που την εξέδωσε ή γνωμοδότησε σχετικά, εφόσον ο αιτών δεν αμφισβητεί τα πραγματικά περιστατικά και το Δικαστήριο καταλήγει στην κρίση ότι δεν ήταν κατά νόμο επιτρεπτή η έκδοση της πράξης με το αιτούμενο περιεχόμενο. Η λύση αυτή δεν προσκρούει στο Σύνταγμα ή την ΕΣΔΑ. Αντίθετη μειοψηφία.

<http://hawdb.intrasoftmet.com>

575/2000 ΣτΕ (296644)

Α' Δημοσίευση Νόμος /2001 (1) Προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος με τη διατήρηση των πολιτιστικών στοιχείων στο διηνεκές. Κτίσματα που έχουν ιστορική σπουδαιότητα, νεωτέρα του 1830 και ιστορικοί τόποι. Η οικεία ΕΠΑΕ ασκεί έλεγχο νομιμότητας και σκοπιμότητας της μελέτης, επιβάλλοντας περιορισμούς και υποχρεώσεις κατά την κατασκευή κτισμάτων, χωρίς να μπορεί να απαγορεύσει τη δόμηση οικοπέδου ή την εξάντληση του συντελεστή δόμησης. Χορήγηση άδειας οικοδομής για οικόπεδο που βρίσκεται στην περιοχή "Λαδάδικα" της Θεσσαλονίκης. Η πολιτεία έλαβε τα απαραίτητα μέτρα προστασίας της περιοχής αυτής μη επιβάλλοντας ηπιότερους όρους δόμησης. Απορρίπτεται η αίτηση ακύρωσης.

<http://hawdb.intrasoftmet.com>

868/2001 ΣτΕ (301784)

Α Δημοσίευση Νόμος /2001 (1) Προστασία Περιβάλλοντος. Ανέγερση κτίσματος σε αρχαιολογικό χώρο, ιστορικό τόπο, κλπ. Προϋποθέσεις. Η τυχόν από άλλες διατάξεις επιβαλλόμενη επέμβαση σε οικοδομή που εμπίπτει στην προστασία του αρχαιολογικού νόμου

επιτρέπεται μόνον κατόπιν άδειας της αρχαιολογικής υπηρεσίας, η δε δικαστική απόφαση που κατά την επίλυση ιδιωτικών διαφορών (αναγνώριση κυριότητας) επιβάλλει παρόμοιο μέτρο είναι εκτελεστή μόνον μετά την τήρηση της επιβαλλόμενης από την αρχαιολογική υπηρεσία διαδικασίας. Αναιτιολόγητη η διοικητική πράξη που απορρίπτει αίτηση κατεδαφίσεως του επίδικου κτίσματος, καθόσον η διοίκηση δεν διερεύνησε όλες τις πιθανές λύσεις, στην κατεύθυνση της εκατέρωθεν ικανοποίησης και των ιδιωτικών δικαιωμάτων. Περιστατικά. Αντίθετη η γνώμη μέλους αναφορικά, με το αν η προσβαλλόμενη απόφαση του Υπουργού είναι βεβαιωτική ή εκτελεστή.

<http://hawdb.intrasoftmet.com>

2182/1994 ΣτΕ (73156)

Α Δημοσίευση Νόμος /1994 (1) Προστασία αρχαιολογικών χώρων. Νομοθετική εξουσιοδότηση του Υπουργού Πολιτισμού να καθορίζει ζώνες όπου απαγορεύεται η δόμηση και ζώνες όπου επιτρέπεται υπό όρους. Συνταγματική η εξουσιοδότηση, σαφής και ορισμένοι. Καθορισμός ζωνών στον αρχαιολογικό χώρο των Δελφών. Δεν προϋποθέτει προηγούμενη κήρυξη του χώρου ως αρχαιολογικού.

<http://hawdb.intrasoftmet.com>

1822/2001 ΣτΕ (305567)

(Α' Δημοσίευση Νόμος, ΔΔΙΚΗ 2003/153). Αρχαιολογικοί χώροι. Καθορισμός ζώνης απόλυτης προστασίας, όπου η δόμηση απαγορεύεται και ζώνης σχετικής προστασίας, όπου η δόμηση επιτρέπεται υπό όρους. Αίτηση ακυρώσεως κατ' αποφάσεως που δεν επιτρέπει τη δόμηση σε ακίνητο που βρίσκεται εντός της ζώνης απόλυτης προστασίας. Κρίση ότι

η διοίκηση κατά δέσμια αρμοδιότητα υποχρεούται να μην επιτρέψει τη δόμηση και επομένως αλυσιτελείς οι λόγοι ακυρώσεως. Παραπομπή του ζητήματος στην ολομέλεια. Αίτηση ακυρώσεως και κατά της αποφάσεως περί καθορισμού των ορίων της ζώνης απόλυτης προστασίας. Αμφισβητείται εάν πρόκειται για κανονιστική ή ατομική διοικητική πράξη. Παραπομπή του ζητήματος στην Ολομέλεια.

<http://hawdb.intrasoftmet.com>

4661/1996 ΣτΕ (266039)

Α' Δημοσίευση Νόμος /1996 (1) Αρχαιολογικοί χώροι. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού μπορεί να καθορίζονται εντός των αρχαιολογικών χώρων ζώνες, στις οποίες, κατά περίπτωση, θα απαγορεύεται παντελώς η δόμηση ή θα επιτρέπεται υπό όρους και περιορισμούς. Η διαδικασία οριοθέτησης των ζωνών και του καθορισμού των όρων και περιορισμών δόμησης πρέπει να ολοκληρώνεται εντός εξαμήνου από την υποβολή της πρότασης από την αρμόδια Αρχαιολογική εφορεία. Η προθεσμία αυτή δεν είναι αποκλειστική, αλλά ενδεικτική. Η έκδοση της ανωτέρω απόφασης δεν προϋποθέτει αναγκαίως την προηγούμενη κήρυξη του χώρου ως αρχαιολογικού, διότι αυτή μπορεί να γίνει με την ίδια απόφαση. Απορρίπτεται η αίτηση ακύρωσης.

<http://hawdb.intrasoftmet.com>

1517/1993 ΣτΕ (66946)

Α' Δημοσίευση Νόμος /1993 (1) Δόμηση σε αρχαιολογικούς χώρους. Προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος και δυνατότητα επιβολής περιορισμών και μέτρων για την αποφυγή οιασδήποτε βλάβης

κλπ των μνημείων. Αίτημα ακύρωσης απόφασης της Υπ. Πολιτισμού με την οποία καθορίστηκε ζώνη Α απολύτου προστασίας στη θέση “Μάνδρα Γριάς” της Αυλώνας Μαραθώνος, απαγορεύθηκε η ανοικοδόμηση και παραχωρήθηκε η δυνατότητα ελαφράς μόνο καλλιέργειας. Συνταγματική υποχρέωση της Διοίκησης να εξασφαλίσει τη διηνεκή προστασία των μνημείων και να αποζημιώσει τον πληττόμενο ιδιοκτήτη.

<http://hawdb.intrasoftmet.com>

1. ΣτΕ/Αρ. 903/1982 (Ολομέλεια). Αρχαιότητες / Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών σελ. 477.
2. Πρωτοδικείο Θεσ/νίκης Αριθμός 2309/1983 (Πολυμ.) Αρχαιότητες Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών 1983 σελ. 728
3. Μον. Πρ. Θεσ. 1796/1993 το δικαίωμα στο περιβάλλον φυσικό και πολιτιστικό ως έκφανση του δικαιώματος της προσωπικότητας. Νόμος και φύση 2/1994 σελ 575
4. Μον. Πρ. Αθ. 10691/1997 το δικαίωμα χρήσης των μνημείων ως ιδιόρρυθμο δικαίωμα και απόρροια της προσωπικότητας κάθε ατόμου/ περιοδικό Δικαίου 3/1997, σελ 379
5. Αριθμ. 140/1983 (Τμ. Γ΄) Αρχαιότητες / Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών /1983 σελ. 707
6. Αριθμ. 1719/99 (Τμ Α) Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών /2001 σελ 359. Εύρεση αρχαίου, παράκληση χρήσης ιδιοκτησίας από το Δημόσιο. Άρθρο 559 αριθμ. 1 Κ.Πολ.Δ.

7. Αριθμ. 1749/1995 τμ. Α' Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών /1997 σελ 367, Πώληση Πραγματικό ελάττωμα. Άρθρα 914 Α.Κ.
8. ΣτΕ 3348/77 Σύνταγμα 1975 Corpus Άρθρο 150 Νομολογία ΣτΕ παρατηρήσεις κατ' άρθρον νομοθεσία σελ 389 Στα Ακίνητα τα χαρακτηριζόμενα ως διατηρητέα σύμφωνα με το άρθρο 1 του Νόμου 1469/50 εφαρμόζεται παράλληλα και το άρθρο 51 του νόμου 5351/32 "περί αρχαιοτήτων"
9. ΣτΕ 3146/86 (άρθρο 24) Αρχαιότητες. Πολιτιστικό περιβάλλον. Ιδιοκτησία. Αναγκαστική Απαλλοτριώσις, σελ 603. Νομικό Βήμα
10. 102/84 Αποχαρακτηρισμός διατηρητέου κτιρίου επί μεταβολής αντιλήψεων της Διοίκησης. Πρακτικό 102/1984 τμήμα Ε (ΣτΕ) Νομολογία, σελ 235
11. ΣτΕ 1930/78. Το Σ4, σελ 538 Το ΣτΕ κρίνει ότι ο χαρακτηρισμός αποτελεί προϊόν εκτίμησης και ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του καθενός κτιρίου και συνοδεύεται από διαφορετική για το καθένα κτίριο από διαφορετική για το κάθε κτίριο αιτιολογία
12. ΣτΕ 637/1998 περ Δικ. 3/1998, σελ 103 Αίτηση ακυρώσεως στρεφόμενη κατά ΚΥΑ με την οποία εγκρίθηκαν οι περιβαλλοντικοί όροι για την κατασκευή λιμένος σκαφών αναψυχής σε περιοχή της Μυκόνου
13. ΣτΕ 2801/91 (ολομ.) Χαρακτηρισμός φαρμακείου ως ιστορικού μνημείου, το Σύνταγμα 2-3/1991, σελ 406
14. ΣτΕ 3565/1996 Νόμος και φύση 3/1997, σελ 691 με σχόλιο Τσακάλη. Οι περιορισμοί της ιδιοκτησίας για την μεγαλύτερη δυνατή προστασία των αρχαιοτήτων τελούν υπό τον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας.

15. Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Ηρακλείου 414/1994. Νόμος και φύση 2/1995 σελ. 532 επόμενα, για τον καθορισμό αποζημίωσης όπου γίνεται δεκτό ότι ή αποζημίωση δεν καταλαμβάνει το εις το διηνεκές διαφυγόν κέρδος του ιδιοκτήτη.

16. Εφ. Α05105/1994. Νόμος και φύση 2/1996, σελ 543 επ. με σχόλιο Τζήμα, όπου γίνεται δεκτό ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την υποβολή αιτήματος επιδίκασης αποζημίωσης είναι η προηγούμενη απόρριψη από τη Διοίκηση αιτήσεως εκτελέσεως έργου.

17. ΣτΕ 4209/1997, Νόμος και φύση 1998/1, σελ. 151. Για την εναρμονισμένη προς το άρθρο 24 του Συντάγματος εφαρμογή του άρθρου 106 παρ. 1 του Συντάγματος.

18. ΣτΕ 4208/1991, Νόμος και φύση 1998/1 σελ. 154

19. Αρ. 3027/1986 Τμ. Δ' σελ. 602 Νομικό Βήμα. Αρχαιότητες. Κτίρια ιστορικά. Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ιωάννης Κ. Καρακώστας. *“Περιβάλλον και Δίκαιο”*. (εκδόσεις Αντωνίου Σάκκουλα 2000).
2. Γλυκερία Π. Σιούτη, *“Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος”*.
3. *“Κράτος Δικαίου και προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος”* Λιγωμένου Α.
4. Τροβά Ελ. *“Το πολιτιστικό περιβάλλον”*
5. *“Το νομικό καθεστώς των παραδοσιακών οικισμών και των διατηρητέων κτιρίων”* του Άγγελου Γέροντα.
6. Σύνταγμα 1975- Corpus, Άρθρα 1-50. Νομολογία του ΣτΕ. Παρατηρήσεις κατ’ άρθρον νομοθεσία. Π. Ι. Παραρά.
7. *“Ατομικά και κοινωνικά Δικαιώματα”*, Κώστας Χ. Χρυσόγονος.
8. *“Τα μνημεία και η κατοχή τους”* Γιάννα Καρύμπαλη – Τσιπτσίου.
9. Ερμηνεία του Συντάγματος, Κασιμάτης – Μαυριάς.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ – ΛΗΜΜΑΤΑ

περιβάλλον = environment

πολιτιστική κληρονομιά = cultural heritage

παραδοσιακοί οικισμοί = traditional settlements

συνταγματική κατοχύρωση = constitutional entrenchement

αρχαιότητες = antiquities

Σύνταγμα = Constitution

Μνημεία = memorials

Γενικός Οικοδομικός Κανόνας = General Construction Code